

SCHOOL SUCCESS AND INSUCCESS

SUCCEȘ ȘI INSUCCEȘ ȘCOLAR

Cumpănășoiu Teodor-Sorin, PhD-student, Free International University of Moldova, Chișinău, Teacher, Preda Buzescu High School Berbești, România

Cumpănășoiu Teodor-Sorin, drd. , Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Profesor, Liceul Preda Buzescu Berbești, România

Abstract. *Approaching the education process through the prism of its efficiency is becoming more and more insistent today. We know that educational design includes as an intrinsic sequence the detection and recording of the obtained results. They are objective in the verbal and nonverbal behavior of the students and they take the form of the school performance or the school performances. The measurement of the performances and their quantitative expression offers the possibility of evaluating this process. The efficiency category expresses the level of concordance between the social requirements and the product of the education process, materialized in the elaboration of the internal structure of the human personality. In sociological terms, efficiency is expressed by the so-called relationship between the inflow and the outflow. It can be evaluated within the education system, by analyzing the results materialized in the product of its cycles (modules) and outside the education system, by analyzing the final product, respectively the way in which the graduates integrate into the social life. On the psychological level, the efficiency consists in overcoming and resolving the internal contradictions between the objective demands, imposed from the outside and the state of psychic development reached by the student. From these perspectives it takes the form of school success or failure (success) or failure in education.*

Rezumat. *Abordarea procesului de învățământ prin prisma eficienței sale se impune astăzi cu tot mai multă insistență. Știm că proiectarea educațională include ca secvență intrinsecă detectarea și înregistrarea rezultatelor obținute. Acestea se obiectivează în comportamentul verbal și nonverbal al elevilor și îmbracă forma randamentului școlar sau performanțelor școlare. Măsurarea performanțelor și exprimarea lor cantitativă oferă posibilitatea evaluării acestui proces. Categoria de eficiență exprimă nivelul de concordanță dintre cerințele sociale și produsul procesului de învățământ, materializat în elaborarea structurii interne a personalității umane. În termeni sociologici eficiența se exprimă prin așa-zisul raport dintre fluxul de intrare și fluxul de ieșire. Ea poate fi evaluată în interiorul sistemului de învățământ, prin analiza rezultatelor materializate în produsul unor cicluri (module) ale acestuia și în afara sistemului de învățământ, prin analiza produsului final, respectiv a modului în care absolvenții se integrează în viața socială. Pe plan psihologic eficiența constă în depășirea și rezolvarea contradicțiilor interne dintre solicitările obiective, impuse din exterior și starea de dezvoltare psihică la care a ajuns elevul. Din aceste perspective ea îmbracă forma succesului sau insuccesului școlar (reușitei) sau nereușitei la învățătură.*

Keywords: *yield; success; insuccess; failure; school; family; student; teacher and education*

Cuvinte cheie: *succes, eșec, școală, familie, elev, profesor și educație.*

Introducere

Abordarea procesului de învățământ prin prisma eficienței sale se impune astăzi

cu tot mai multă insistență. Știm că proiectarea educațională include ca secvență intrinsecă detectarea și înregistrarea rezultatelor obținute. Acestea se obiectivează în comportamentul verbal și nonverbal al elevilor și îmbracă forma **randamentului școlar** sau **performanțelor școlare**. Măsurarea performanțelor și exprimarea lor cantitativă oferă posibilitatea evaluării acestui proces. Categoria de eficiență exprimă nivelul de concordanță dintre cerințele sociale și **produsul** procesului de învățământ, materializat în elaborarea structurii interne a personalității umane. În termeni sociologici eficiența se exprimă prin așa-zisul raport dintre *fluxul de intrare* și *fluxul de ieșire*. Ea poate fi evaluată în interiorul sistemului de învățământ, prin analiza rezultatelor materializate în **produsul** unor cicluri (module) ale acestuia și în afara sistemului de învățământ, prin analiza **produsului** final, respectiv a modului în care absolvenții se integrează în viața socială. Pe plan psihologic eficiența constă în depășirea și rezolvarea contradicțiilor interne dintre solicitările obiective, impuse din exterior și starea de dezvoltare psihică la care a ajuns elevul. Din aceste perspective ea îmbracă forma succesului sau insuccesului școlar (reușitei) sau nereușitei la învățatură.

Randamentul școlar exprimă nivelul, performanțele și eficiența procesului de predare-învățare la un moment dat și la sfârșitul perioadei de școlarizare a unui ciclu, grad, profil sau formă de învățământ, fiind evidențiat de estimarea raportului dintre rezultatul didactic ideal și necesar proiectat în documentele școlare și rezultatul didactic obținut în pregătirea tinerilor.

Randamentul școlar se stabilește prin actul didactic al evaluării activității școlare și al personalității elevilor. (1, p. 211) El este evidențiat, în primul rând, de evaluarea pregătirii teoretice și practice ale elevilor, ca urmare a aprecierii raportului dintre conținutul învățământului (curriculum), oglindit în documentele școlare oficiale (planuri de învățământ, programe analitice și manuale) și cunoștințele teoretice și practice dobândite de elevi și studenți.

Sub aspect cantitativ acest raport variază de la 0, 1 la 1. Atunci când acest raport este de 1, rezultă un randament școlar pozitiv maxim, obiectivat în note de 10, în sistemul de notare de la 1 la 10. Se consideră că este un **randament școlar optim** în toate cazurile în care raportul este între 0, 7 și 1, adică atunci când elevii obțin note între 7 și 10. Atunci când elevul obține note de 5 și 6, **randamentul școlar este mediocru**, deși notele sunt de trecere. Atunci când raportul este cuprins între 0, 1 și 0, 4, adică note între 1 și 4 **randamentul școlar este negativ, nefavorabil, nesatisfăcător**.

Randamentul școlar este evidențiat și de evaluarea personalității elevilor sub toate dimensiunile ei. În afară de dimensiunea intelectuală, dobândită în mare măsură prin note la învățatură, randamentul școlar privește și evaluarea capacităților psihice: memorie, imaginație, gândire, coeficient de inteligență, inițiativă, creativitate, motivații, aspirații, aptitudini etc.

Unele calități ale personalității elevilor, și mai ales sub aspect moral-civic pot fi apreciate prin note la purtare.

Randamentul școlar privind valoarea și calitatea personalității necesită un sistem complex de evaluare, care se poate realiza cu ajutorul unui sistem de teste, cum sunt cele de inteligență, de aptitudini, de interese, de creativitate dar și metode și teste

psihosocio-metrice.

Succesul școlar

Succesul școlar reprezintă alternativa pozitivă, favorabilă, optimă a randamentului școlar, denumită și reușită școlară. Succesul școlar este dat, în primul rând, de o pregătire teoretică și practică înaltă și eficientă a elevilor și studenților. (1, p. 212)

Succesul școlar este exprimat prin note cuprinse între 7 și 10, obținute în procesul instructiv-educativ. Mai poate fi exprimat și evidențiat prin calitățile superioare ale personalității cum ar fi: memorie, gândire logică, imaginație, creativitate, coeficient de inteligență mare (peste 100), motivații și aspirații superioare față de învățatură, comportament demn, civilizată etc.

Insuccesul școlar

Insuccesul școlar reprezintă alternativa negativă, ne-favorabilă a randamentului școlar, fiind denumită și ne-reușită școlară sau eșec școlar. El evidențiază rezultatele slabe ale manifestării dimensiunilor personalității elevilor. (1, p. 212) Acestea pot fi exprimate prin: capacități intelectuale slab dezvoltate, indisciplină, abateri comportamentale, lipsă de motivație, de interes și de aspirații privind învățatura și viitorul lor de viață, inadaptabilitate școlară și socială etc.

Randamentul școlar mediocru, reprezentat de notele 5 și 6, obținute de elevi reprezintă un rezultat slab, deși oferă pro-movabilitate. Specialiștii în educație, dar și cei de la UNESCO, apreciază că notele de 5 și 6 obținute de unii elevi înseamnă *semiesec* școlar.

Schematic relația dintre aceste concepte s-ar putea re-prezenta ca în **figura nr.**

1.

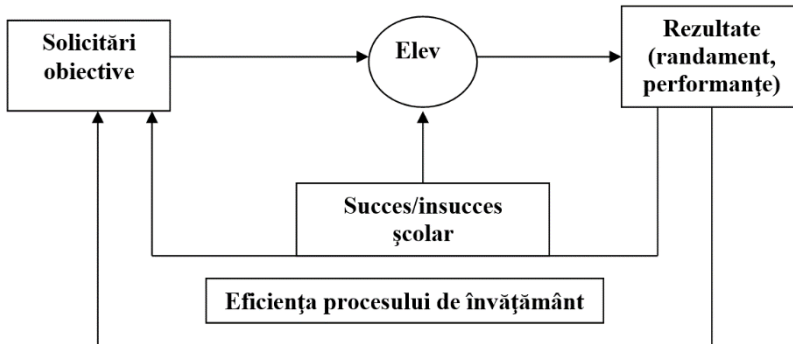

Fig. 1. Corelația dintre eficiența procesului de învățământ și succesul/insuccesul școlar (2, p. 346)

Pe baza acestei scheme se poate defini *succesul/ insuccesul* școlar ca exprimând *gradul de adecvare dintre nivelul dezvoltării psihofizice a elevului și solicitările obiective ce i se adresează în procesul de învățământ*. Detaliind această paradigmă vom spune că *succesul școlar* (reușita la învățatură) va desemna concordanța ce se stabilește între solicitări și nivelul dezvoltării psihofizice a elevului, iar *insuccesul*

școlar (eșecul, nereușita, rămânerea în urmă la învățătură) este un indice al discordanței dintre cei doi poli. În acest context, sintagma *solicitări obiective* condensează totalitatea exigențelor impuse din exterior, prelucrate și ordonate de către agenții acțiunii (cerințe instructiv-educative materializate în obiectivele formulate, condiții socio-familiale etc.).

Dacă eficiența procesului de învățământ presupune ra-portarea randamentului sau performanțelor școlare la solicită-rile obiective, succesul/insuccesul școlar presupune raportarea concomitentă atât la exigențele externe, cât și la posibilitățile interne ale elevului. În consecință, calitatea acestor performan-țe, măsurate și evaluate cu ajutorul diferitelor instrumente doci-mologice, constituie criteriu de apreciere a eficienței procesului de învățământ și cadru de referință pentru analiza succesului/insuccesului școlar. Aceleași performanțe, desemnând un anu-mit grad de eficiență, vor avea semnificații psihopedagogice di-ferite din punct de vedere al reușitei școlare. Nuanțarea este im-pusă de diferențele care există între elevi în ceea ce privește po-sibilitățile lor interne de răspuns la solicitările externe, suc-cesul/insuccesul școlar presupunând cu necesitate raportarea performanțelor la aceste posibilități. Așa de exemplu, un re-zultat evaluat cu nota 7 se înscrie în limitele succesului pentru un elev cu posibilități mai reduse sau poate fi estimat ca insuc-ces pentru un elev cu posibilități mai mari.

Din această cauză aprecierea stării de succes sau insuc-ces școlar nu se poate face luând în considerare doar criteriul eficienței, exprimat în notele școlare ale elevilor. Criteriul efi-cienței urmează să fie întregit cu manifestările psihopedagogi-ce pe care le implică asemenea stări. După cum se observă și în schemă, circuitul ce reprezintă succesul/ insuccesul școlar an-gajează în relație directă *solicitările directe* și *elevul*. În con-secință, personalitatea acestuia conferă specificitate manifestă-rilor de succes sau insucces în activitatea de învățare.

În ceea ce privește *insuccesul școlar* în literatura de specialitate se face distincția între insuccesul generalizat și cel particularizat. În primul caz este vorba despre elevii care în-tâmpină dificultăți de adaptare la viața școlară în ansamblu, care nu fac față baremurilor minime la majoritatea obiectelor de învățământ. În cea de a doua categorie sunt incluși elevii care întâmpină greutăți la unele obiecte de învățământ sau pentru o anumită perioadă de timp.

Pe de altă parte, insuccesul școlar este un *fenomen di-namic*, evoluția lui parcurgând mai multe faze de intensitate variabilă și cu manifestări specifice. De aceea se pot delimita două faze, una *inițială* ce îmbracă forma rămânerii în urmă la învățătură și alta *finală* de insucces evident, relativ stabil, fapt consemnat prin corigență și repetenție, pe când rămânerea în urmă la învățătură este o fază premergătoare, cu manifestări os-cilante care prevestesc eșecul.

Caracterul oscilant al acestei faze constă în evoluția contradictorie pe care o cunoaște, ea încheindu-se cu o stare de succes sau insucces școlar. Rămânerea în urmă la învățătură este deci o fază de insucces latent și temporar. *Surprinsă în stadiile sale incipiente, când se produc primele neajunsuri în munca școlară a elevului, când este numai un moment al evoluției situației sale școlare, rămânerea în urmă la învățatură poate fi dirijată, printr-o intervenție pedagogică adec-vată spre învingerea*

greutăților și asigurarea reușitei la învățatură (4, f. p.)

Societatea contemporană, cu toate fenomenele și mani-festările ei, multe dintre ele inedite amplifică și intensifică *solici-tările obiective* ce se exercită asupra copilului, prin interme-diul educației. În acest context problema succesului și insuce-sului școlar se impune cu tot mai multă acuitate. Datele statistice, publicate în diferite țări, consemnează creșterea numărului copiilor cu tendință de rămânere în urmă la învățatură. Aceasta înseamnă că insuccesul școlar a încetat să mai fie un fenomen periferic, aria și formele sale de manifes-tare extinzându-se tot mai mult. Care-i sunt cauzele și mai ales cum poate fi preîntâmpinat, iată două întrebări corelative asu-pra cărora se apleacă tot mai mulți cercetători.

Factorii care stau la baza succesului/ insuccesului școlar

Din punct de vedere pedagogic important este de a pre-veni și de a preîntâmpina insuccesul școlar și nu de a-l consem-na și analiza după ce el a devenit o stare reală. Prevenirea pre-supune în acest caz intervenție conștientă, întemeiată pe cu-noașterea eventualelor *cauze* care ar putea genera nereușită în activitatea de învățare. Asemenea cauze sunt legate nemijlocit de anumite distorsiuni intervenite la nivelul *factorilor* care con-cură la obținerea unui randament ce satisface succesul școlar. Din această perspectivă reușita școlară este considerată ca o rezultată a confluenței tuturor factorilor implicați în activitatea de învățare. Schema din **figura 2** ne oferă posibilitatea să desprindem două categorii de factori, una incluzându-i pe toți aceia care se referă la geneza, organizarea și administrarea soli-cităților obiective, cealaltă înglobând toate variabilele perso-nalității elevului implicate în procesul învățării.

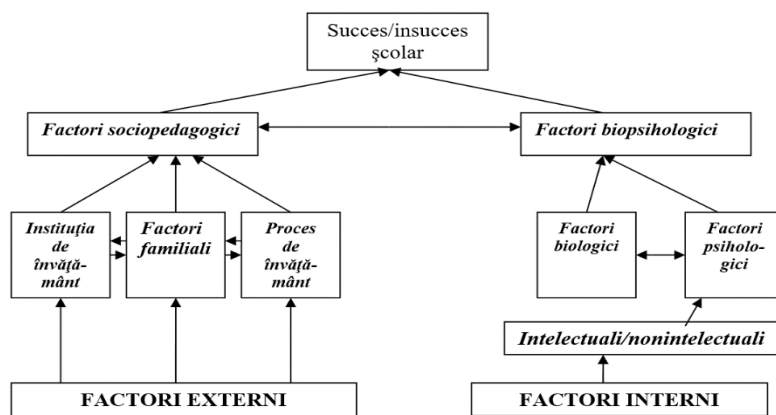

Fig. 2. Factorii determinanți ai succesului/insuccesului școlar (2, p. 348)

Cei dintâi asigură contextul socio-pedagogic în care se desfășoară învățarea, pe când ceilalți constituie condițiile inter-ne care mijlocesc acțiunea celorlalți diferențierea celor două categorii de factori este relativă, condițiile interne fiind la rân-dul lor rezultatul acțiunii factorilor socio-pedagogici, după cum efectul acestora este dependent de modul în care se oglindesc în structura psihologică a elevului. Nici unul dintre acești fac-tori nu poate fi analizat în mod izolat, întrucât aportul fiecăruia la explicarea reușitei la învățatură este determinat de interac-țiunile sale, directe sau indirecte, cu ceilalți

factori.

Structura instituțională a sistemului de învățământ își pune amprenta asupra succesului școlar prin specificul relațiilor instituite, vertical și orizontal. Caracterul elastic și flexibil al acestor relații, de natură să permită reorientări pe parcurs, o-feră premise favorabile preîntâmpinării eșecului școlar.

Instituția de învățământ și organizarea pedagogică a procesului de învățământ include totalitatea intervențiilor între-prinse în mod conștient care determină în mod direct activitatea de învățare a elevului. Ansamblul acestor factori externi ar pu-tea fi sintetizați astfel: elemente de conținut, tehnologia proce-sului de învățământ și personalitatea profesorului.

Studii experimentale întreprinse au demonstrat că rezul-tatele mai slabe ale elevilor, la unele obiecte de învăță-mânt, s-ar datora nu atât dificultăților generate de structura intrinsecă a cunoștințelor cât de greutatea de adaptare la una sau la alta din metodele folosite de către profesor. Combinarea strategiilor di-dactice conduce la crearea unui mediu școlar corespunzător. Reușita școlară este condiționată în acest caz de capacitatea elevilor de a se adapta condițiilor exterioare care-i sunt impuse și în mai mică măsură de capacitatea lui generală de învățare. El dispune de un repertoriu mai variat de metode și condiții, elevii având posibilitatea să se exprime în funcție de posibili-tățile și aptitudinile lor. Dacă mediul școlar selectiv favorizea-ză actualizarea doar a unora din posibilitățile de care dispu-ne elevul, în funcție de accentul ce se pune prin strategia folosită, mediul școlar adaptiv oferă prilejul exprimării unui evantai larg de posibilități.

În categoria factorilor sociopedagogici am inclus și *fa-milia*. Contribuția ei la asigurarea progresului școlar al copilu-lui poate fi pusă pe seama climatului familial ce se constituie în interiorul acestei unități sociale, precum și a colaborării ei cu școala. S-a acreditat ideea că rolul familiei în dezvoltarea psihosomatică a copilului este hotărâtor, punctul de plecare al viitorului adult aflându-se aici. Valențele educative ale familiei sunt o expresie directă a mediului familial, considerat ca rezul-tat al unei sinteze unice a tuturor relațiilor ce se stabilesc între membrii săi. Se consideră că nici un alt mediu nu oferă o di-versitate atât de mare de relații într-o unitate socială atât de res-trânsă. Climatul familial este expresia funcțională a acestei re-lații ce poate îmbrăca o infinitate de nuanțe, după cum predo-mină cooperarea sau tensiunea dintre membrii familiei.

A doua categorie de factori, cei *biopsihologici sau in-terni*, un rol important îl ocupă factorii de ordin somatofiziolo-gic, dezvoltarea fizică, starea de sănătate și echilibrul fiziolo-gic.

Anomaliile și dereglările în dezvoltarea fizică favori-zează instalarea stării de oboeală cu repercusiuni asupra acti-vității intelectuale ale elevilor. Și echilibrul fiziologic fragil, care se poate exprima prin tulburări senzoriale, stări nervoase, disfuncții metabolice sau ale glandelor endocrine, perturbări le-gate de somn etc. Vor influența negativ activitatea de învățare prin reducerea capacității de mobilizare și concentrare și cul-minând cu lenea, rea voința etc.

În cadrul *factorilor psihologici* ai reușitei școlare am departajat *factorii*

intelectuali și factorii nonintelectuali. (2, p. 349).

Factorii intelectuali se referă, în esență, la anumite particularități ale inteligenței și proceselor cognitive (gândire, imaginație, limbaj, memorie, atenție etc.) care circumscriu structura intelectuală a personalității umane. Particularitățile intelectului sunt concomitent premise și consecințe ale activității de învățare. Printre acești factori un loc important îl deține inteligența sau aptitudinea generală.

Activitatea școlară este un lanț nesfârșit de situații problematice cărora elevul trebuie să le găsească soluțiile, să adopte o conduită inteligentă prin asimilarea și prin acomodarea la noile solicitări. Aceasta este latura funcțională a inteligenței. Întrucât inteligența se diferențiază și în funcție de conținutul activității desfășurate, psihologii vorbesc de inteligență artistică, tehnică, științifică etc. Specificul activității școlare a impus termenul de inteligență școlară sau aptitudine școlară.

Factorii nonintelectuali sunt factorii motivaționali, afectivi-atiitudinali și caracteriali. O motivație puternică favorizează obținerea unor performanțe ridicate pe când o motivație slabă diminuează participarea elevului în activitatea de învățare. Motivația îndeplinește deci un rol activator și dinamizator în reușita școlară a elevilor.

Din aceeași categorie a factorilor nonintelectuali fac parte și cei **afectivi-atiitudinali**. Este vorba în primul rând de dimensiunea instabilitate-stabilitate emoțională. Vectorul stabilitate-instabilitate emotivă își pune amprenta asupra organizării interne a personalității, a capacității de autoreglare și adaptare la cerințele activității școlare.

Factorii **volitiv-caracteriali** sunt tot de natură nonintelectuală. Alegerea și fixarea scopurilor, învingerea tendințelor impulsive, depășirea conflictelor motivaționale, mobilizarea re-surselor energetice interne solicită anumite trăsături volitiv-caracteriale cum ar fi: perseverența, conștiințiozitatea, ambiția, stăpânirea de sine, spiritul de inițiativă, rezistența la efort, independența etc. La polul opus aceste trăsături îmbracă forma negativă de lene, nestăpânire, apatie, dependență, pasivitate, încăpățănare etc.

Pe baza celor de mai sus putem concluziona că succesul/insuccesul școlar este determinat de un complex de factori care pot acționa concomitent sau succesiv. Dependența de acești factori, precum și corelațiile dintre ei pot fi analizate prin prisma cauzalității circulare, potrivit căreia efectul devine la rândul său cauză. Oricare din acești factori participă și condiționează într-o măsură sau alta rezultatele la învățătură. În acest caz, **factorii sunt cauze, iar rezultatele sunt efecte**. La rândul său, un anumit nivel al reușitei/nereușitei școlare va avea repercusiuni asupra factorilor declanșatori. **Prin mecanismul co-nexiunii inverse efectele sau transformă în cauze**. Aceeași cauzalitate circulară funcționează și în cadrul corelațiilor dintre factorii interni și cei externi, în interiorul uneia sau alteia dintre categorii. Dacă factorii externi acționează prin intermediul celor interni, aceștia din urmă sunt un efect al celor dintâi, întârind, pozitiv sau negativ acțiunea lor. Interacțiunea dintre factorii sociopedagogici este tot de natură circulară. Carențe ale climatului familial, de exemplu, se vor repercuta asupra relațiilor interpersonale dintre elevi și implicit asupra organizării pedagogice a procesului de învățământ.

Aceeași problematică a succesului/insuccesului școlar este abordată în ultimul timp și dintr-o altă perspectivă, cea, ***a strategiilor pe care le implică la nivelul macrosistemului de învățământ***, pe de o parte, și ***la nivelul unității de învățământ a microsistemului***, pe de altă parte. (3, f. p.)

Succesul/insuccesul școlar are un caracter concret. Acțiunea certă a tuturor factorilor se manifestă diferit de la un in-divid la altul și de la un moment al dezvoltării la altul al dezvoltării sale ontogenetice. De fiecare dată ei se combină în mod specific, generând astfel acea constelație factorială, indispensabilă pentru aprecierea și explicarea rezultatelor elevilor prin prisma categoriilor de succes sau de insucces, iar prin intermediul acestora putem să ne pronunțăm asupra adaptării sau inadapării școlare. După ponderea pe care unul sau unii dintre acești factori o dețin în cadrul constelației vom putea distinge mai multe tipologii de insuccese, predominant externe sau predominant interne, de natură biologică sau psihologică, de origine intelectuală sau nonintelectuală etc. ***Insuccesul la învățătură reprezintă simptomul principal al inadapării la cerințele școlii.***

Metodologie și metode

Strategii și condiții de promovare a succesului școlar (1, p. 213)

Acestea sunt, în principal, de triplă natură, în interacțiune:

- a) Familială;**
- b) Psiho-socio-fiziologică;**
- c) Pedagogică.**

a) Strategii și condiții ale succesului școlar de natură familială

Printre cele mai deosebite se pot menționa:

- Prezența activă a unui grup familial încheiat;
- Relații familiale democratice, bazate pe îndrumare și exigențe instructiv-educative, pe cooperare, înțelegere, respect și ajutor reciproc;
- Preocuparea constantă a părinților pentru educația elevată a copiilor elevi pentru o comportare demnă, civilizată în familie și în afara ei;
- Antrenarea copiilor-elevi la îndeplinirea anumitor activități gospodărești și de altă natură, care însă să nu ducă la diminuarea preocupărilor lor pentru învățatură;
- Condiții favorabile de viață, de hrană, îmbrăcăminte, igienă, sănătate etc. ;
- Condiții favorabile de învățatură și cultură, loc de studiu, surse de informații: manuale, îndrumare, culegeri de probleme, inclusiv rechizitele necesare;
- Condiții de folosire activă și profitabilă a timpului liber;
- Stimularea spiritului de independență și inițiativă, în-lăturându-se tutelarea sau autoritarismul față de copiii-elevi;
- Sprijin în rezolvarea unor dificultăți la învățatură, inclusiv prin meditații, fără să se ajungă la supraîncărcare;
- Relații și contacte nemijlocite ale părinților cu școala, cu profesorii, cu profesorul diriginte îndeosebi, pentru a cunoaște exigențele acestora și a contribui la îndeplinirea lor, mai ales a celor legate de învățatură, de folosirea timpului liber, de orientare școlară și profesională etc.

b) Strategii și condiții ale succesului școlar de natură psiho-socio-fiziologică

Printre cele mai importante se pot evidenția:

– Asigurarea unui organism bine dezvoltat, sănătos, puternic și echilibrat. Dacă situațiile o cer, tratarea medicală corespunzătoare a unor eventuale deficiențe senzoriale, moto-rii etc. și a unor eventuale boli ale sistemelor organismului, cu asigurarea condițiilor de igienă;

– Asigurarea unui psihic normal, echilibrat, capabil să dezvolte o activitate intelectuală, afectivă și volitivă favorabilă unei activități de învățare elevate și eficiente; dacă este cazul, realizarea tratamentului medical și a psihoterapiei corespunzătoare în vederea înlăturării unor tulburări nervoase și psihice, cum ar fi unele eventuale stări de impulsivitate, de inadaptabilitate școlară și socială, de singurătate sau a unor eventuale tulburări comportamentale, cum ar fi psihozele (ideile fixe, obsesiile);

– Asigurarea unor relații interumane și sociale valoroase.

c) Strategii și condiții ale succesului școlar de natură pedagogică

Strategiile și condițiile pedagogice sunt numeroase. Printre cele mai importante se pot enumera:

– Calitatea organizării școlare la toate nivelurile;

– Calitatea și modernitatea conținutului învățământului și al documentelor școlare;

– Calitatea profesorilor, în sensul posedării de către aceștia a unei înalte și eficiente pregătiri de specialitate, generale, pedagogice, metodice, moral-civice, pe baza căreia să se manifeste o deosebită măiestrie pedagogică și un elevat și dinamic tact pedagogic;

– Tratarea individuală și diferențiată a acestora, urmărindu-se valorificarea la înalt nivel de performanță a posibilităților individuale ale tineretului școlar;

– Tratarea elevilor ca subiecți ai educației, transformându-i în proprii lor educatori, capabili de autoinstrucție, autoevaluare și de manifestare a feedback-ului;

– Relații democratice între elevi, între profesori și elevi, dezvoltându-se concomitent îndrumarea și exigența corecte, normale;

– Dezvoltarea unor grupuri școlare încheiate, capabile de a se manifesta ca factori educativi;

– Formarea convingerilor pentru obținerea unei pregătiri de înaltă performanță, pentru autodepășire, eliminându-se în cât mai mare măsură și chiar în totalitate măsurile coercitive, sancțiunile educative;

– Realizarea unor obiective și evaluări coerente a rezultatelor școlare și interiorizarea acestei evaluări pentru educarea capacității de autoevaluare;

– Organizarea de competiții școlare cu antrenarea cât mai multor elevi;

– Formarea în timpul școlii a capacităților necesare integrării socioprofesionale eficiente și creative;

– Contribuția mass-media și a altor factori educativi în conștientizarea rolului învățământului, a necesității sporirii eforturilor pentru obținerea unei pregătiri de calitate de către toți cei aflați pe băncile școlii;

– Aprecierea favorabilă a societății față de învățământ, pe care-l consideră ca

un domeniu de prioritate națională și so-cială, precum și certitudinea că absolventul va găsi un loc de muncă corespunzător, după terminarea școlii.

Cauzele insuccesului școlar

Ele sunt în mare măsură situațiile opuse strategiilor și condițiilor care favorizează succesul școlar. Enumerarea cauze-lor eșecului școlar, cu sublinierea specificului lor este necesară pentru conștientizarea factorilor educativi și chiar a elevilor privind influența negativă în pregătirea și în formarea persona-lității lor.

Cauzele insuccesului școlar (1, p. 215) sunt de natură:

- a) Familială;
- b) Psihosociofiziologică;
- c) Pedagogică.

a) Cauzele de natură familială pot fi:

✓ Familiile dezorganizate, în care soții trăiesc în același spațiu, dar ca și cum ar fi persoane străine, deoarece nu se în-țeleg și nu se respectă, unul dintre soți lipsind adesea de acasă, ceea ce creează tensiuni în relațiile cu copiii;

✓ Familiile dezorganizate, în care soții s-au despărțit oficial prin divorț, educația copiilor este lăsată numai în seama soțului căruia i s-a încredințat copilul;

✓ Lipsa condițiilor necesare vieții (hrană, îmbrăcăminte etc.);

✓ Lipsa condițiilor de învățatură: lipsa spațiului de studiu, a caietelor, și chiar a liniștii;

✓ Comportarea prea autoritară a unor părinți față de copiii lor, cu aplicarea de restricții și sancțiuni exagerate, pro-vocatoare de inhibare și teamă;

✓ Lipsa controlului asupra activității școlare și a celei extrașcolare, ceea ce-i determină pe elevi să practice vagabondajul;

✓ Lipsa legăturii părinților cu școala;

✓ Exigențele exagerate ale unor părinți, care îi suprasolicitează pe elevi cu sarcini suplimentare, cu meditații, care pot duce în cele din urmă la stres, tulburări nervoase și de comportament etc. ;

✓ Orientarea școlară deficitară. Părinții nu țin cont de posibilitățile reale ale copiilor și de dorințele lor, direcționându-i conform dorințelor personale.

b) Cauzele de natură psiho-socio-fiziologică ale insuccesului școlar

✓ Tulburările fiziologice, cele senzoriale, îndeosebi auditive și vizuale, boli cardiace, digestive, endocrine etc. și în special bolile sistemului nervos, dezvoltarea sexuală etc. ;

✓ Tulburările psihice și de comportament, care pot fi de natură nevrotică, mentală, afectivă, volitivă, caracterială, în cadrul cărora pot să apară psihozele (idei fixe, fobii, obsesii), acțiuni și gânduri refulate, stări de instabilitate, excitabilitate, impulsivitate și nu în cele din urmă negativismul psihic, care-l fac pe elev să nu mai răspundă solicitărilor psiho-socio-educaționale sau să acționeze invers;

✓ Tulburări psihosociale. Acestea pot fi: conflicte cu normele etice și sociale, ca efect al tulburării relațiilor sociale și inter-personale din grupul social căruia îi aparține și se manifestă ca insatisfacții psihologice (greutate în adaptarea familia-lă, școlară și socială în general).

c) Cauzele de natură pedagogică ale insuccesului școlar:

- Organizarea necorespunzătoare a activității școlare;
- Conținutul învățământului necorespunzător cu exigențele contemporane, cu particularitățile de vârstă ale elevilor, cu profilul școlii etc. ;
- Pregătirea necorespunzătoare a profesorilor din punct de vedere pedagogic, metodic și al specialității;
- Baza tehnico-materială și didactică necorespunzătoare;
- Tratarea numai ca obiect al educației a elevilor ceea ce frânează dezvoltarea performanțelor școlare pe bază de capacitate, aptitudini, interese, aspirații ale acestora;
- Relații de tutelare, nedemocratice și autoritariste față de elevi care-i jignesc și le îndepărtează interesul de la învățătură;
- Existența unui grup școlar dezorganizat care se manifestă ca un factor negativ față de învățatură și educație al elevilor;
- Orientarea școlară necorespunzătoare;
- Evaluarea incorectă a rezultatelor școlare care-i nedreptățește pe unii elevi și îi demoralizează;
- Lipsa preocupărilor socioeducative de dezvoltare a calităților necesare integrării socioprofesionale;
- Sprijinul limitat pentru dezvoltarea învățământului, ca domeniu social prioritar, constituie cauze ale realizării la limită a pregătirii și chiar a eșecului școlar.

Strategiile și condițiile prevenirii și eliminării insuccesului școlar

Strategiile și condițiile prevenirii și eliminării insuccesului școlar se stabilesc, în mare măsură, în funcție de cauzele nereușitei școlare. Ele se stabilesc în strânsă legătură cu cele trei naturi ale cauzelor: *familială, psiho-socio-fiziologică și pedagogică.* (1, p. 217)

a) În ipostaza *cauzelor de natură psihofiziologică*, cum ar fi tulburările nervoase și psihosociale, printre strategiile de prevenire sau eliminare a insuccesului școlar, trebuie avută în vedere *psihoterapia*, care asigură un sistem de metode și măsuri terapeutice. Psihoterapia folosește următoarele metode și procedee mai importante: persuasiunea, sugestiile, hipnoza, analiza conflictelor psihice și conștientizarea efectelor subconștiente și inconștiente. Metodologia psihoterapeutică se realizează prin comunicarea și relațiile interumane directe dintre educator, psiholog și elev, în cadrul cărora se îmbină procedeele de comunicare verbale cu cele nonverbale îndeosebi, cum sunt: impresionarea sugestivă, gesturile, faptele, mijloacele intuitive și explicația simplă și directă, la obiect și altele.

b) În ipostaza cauzelor de natură pedagogică, cum ar fi cele determinate de strategiile didactice pasive și neadecvate specialității și vârstei elevilor, *soluția de optimizare a procesului didactic*, care să prevină și să elimine eșecul școlar, *constă în găsirea și folosirea unor strategii didactice activ-participative și euristice*, cum ar fi problematizarea, modelarea, studiul de caz, experimentul, exercițiile aplicative în clasă, etc. care să-l facă pe elev într-o măsură cât mai mare subiect al educației.

c) Dacă lipsa de legătură a părinților cu școala, cu profesorii este o cauză

familială importantă a nereușitei școlare, atunci eforturile factorilor educativi se vor îndrepta spre *con-vingerea părinților de a ține sistematic legătura cu școala*, cu profesorii, îndeosebi cu profesorul diriginte, ca împreună să contribuie la prevenirea și eliminarea nereușitei școlare a elevi-lor, asigurând astfel promovarea succesului școlar.

Pentru optimizarea actului didactic, în contextul căruia să se prevină ori să se elimine eșecul școlar și să se dezvolte succesul școlar, factorii educativi, profesorul îndeosebi, în afa-ră de calitățile care-i definesc personalitatea, trebuie să dove-dească și să respecte câteva condiții specifice, printre care se pot enumera:

- *Manifestarea unei concepții optimiste față de edu-cație*, în sensul că fiecare elev normal, pus în condiții favorabi-le de educație și dezvoltare, poate deveni un succes școlar;

- *Dragoste și dăruire față de elevi*, în sensul de a fi părinții lor spirituali căci fără iubire și dăruire față de copii nu se poate realiza un act pedagogic eficient și de valoare;

- *Măiestrie pedagogică și tact pedagogic*;

- *Conștientizarea copilului față de posibilitățile sale reale*, de aspectele pozitive sau negative ale activității și com-portării sale, transformându-l într-un partener al procesului in-structiv-educativ, în cadrul căruia să se îmbine îndrumarea și exigențele normale, cu cooperarea, respectul și ajutorul reci-proc.

Atunci când s-au folosit strategiile adecvate și valoroa-se pentru obținerea succesului școlar și nu s-a reușit, atunci trebuie procedat în consecință, în sensul că elevii care se men-țin cu o situație școlară la limită sau nereușită școlară, să fie îndreptați spre acele școli sau activități profesionale ce cores-pund posibilităților lor limitate de pregătire școlare.

Învățământul românesc, ca domeniu de prioritate națio-nală și socială, cu sprijinul factorilor de decizie la nivel macro-social, trebuie să procedeze în așa fel încât să ridice calitatea pregătirii elevilor la nivelul standardelor europene și mondiale, asigurând recunoașterea internațională a diplomelor de studii acordate de școlile de stat și particulare.

Concluzii

Rolul profesorului în prevenirea și combaterea insuccesului școlar și asigurarea adaptării elevilor la cerin-țele școlii

Care este rolul profesorului în acest proces? Interven-țiile sale preventive și ameliorative s-ar putea concentra în două direcții principale: cunoașterea etiologiei reale și profun-de a insuccesului școlar, perfecționarea activității sale instruc-tiv-educative cu elevii.

Profesorul trebuie să descifreze mecanismul interacțiu-nii factorilor determinanți ai nereușitei școlare. Psihologul și medicul școlar îi pot oferi informații valoroase.

Ocupându-se de *adaptarea școlară*, **R. Zazzo** consideră că *ea trebuie definită nu în raport cu anumite norme și soli-cități exterioare, ci cu copilul însuși. Un elev bine adaptat este acela căruia școala îi oferă condiții de a-și valorifica poten-țialul biopsihic*

și de a obține rezultate pe măsura acestui po-tențial (1964). (5, f. p.) Potrivit acestei concepții **rolul preventiv** al profesorului constă în adaptarea întregului sistem de acțiuni pe-dagogice la particularitățile de vârstă și individuale ale elevi-lor, condensate în capacitatea lor de învățare, în crearea celui mediu școlar adaptativ. Unei diversități în planul acestor parti-cularități trebuie să-i corespundă o tehnologie cu un evantai larg de metode, procedee și mijloace, imprimând astfel mediu-lui școlar un sens adaptativ.

Aceasta este de fapt a doua direcție de acțiune, **perfec-ționarea activității profesorului**. Ea se referă, e de o parte la conlucrarea cu ceilalți factori educativi, iar pe de altă parte la autoperfecționarea activității de predare. Având o determinare **multicauzală**, eșecul școlar poate fi prevenit, ameliorat și depășit numai prin cooperarea dintre toți factorii educaționali. Pro-fesorul este acela care trebuie să coordoneze și să asigure con-sensul între acești factori. Printre primele elemente simptoma-tice ale eșecului școlar se numără scăderea capacității de învă-țare a elevului.

Autoperfecționarea activității de predare include o bună operaționalizare a obiectivelor educaționale și folosirea unei tehnologii didactice adecvate. Detalierea cât mai precisă a obiectivelor îi permite profesorului să urmărească continuu progresele înregistrate de către elevi, gradul de concordanță dintre nivelul anticipat în obiectivele stabilite și cel realizat în mod concret, evaluat cu instrumente corespunzătoare. Cu cât operaționalizarea este mai fină, iar evaluarea mai precisă cu atât **șansele detectării** insuccesului școlar sunt mai mari.

O atenție deosebită acordată acestui raport îi permite profesorului să intuiască, încă din faza latentă, unele manifestări ale nereuși-tei școlare de mai târziu. Observând continuu gradul de concordanță sau neconcordanță dintre obiectivele propuse și nivelul realizării lor, profesorul poate interveni cu o tehnologie didac-tică care să stimuleze progresul școlar al elevilor săi, în con-cordanță cu posibilitățile fiecăruia dintre ei.

Valențele interne ale acestei tehnologii sunt multiple și variate, **de natură predominant pedagogică** -ierarhizarea și di-ferențierea sarcinilor, identificarea lacunelor și dificultăților în-tâmpinate de elevi, organizarea recapitulării și sistematizării, folosirea mijloacelor didactice în concordanță cu conținutul celor predate și cu particularitățile de asimilare ale elevilor, evaluarea corectă a rezultatelor obținute, modalități de ajuto-rare a elevilor ce întâmpină dificultăți, dozarea temelor și exer-cițiilor etc. , sau **de natură predominant psihologică** -diagnos-ticarea capacității de învățare, asigurarea unui nivel optim al motivării, stimularea și încurajarea elevilor prin cristalizarea sentimentului de succes, respectarea ritmului individual al învățării etc.

Bibliografie

- [1]. Bontaș, I. , Pedagogie, Editura All, București, 1996;
- [2]. Nicola, I. , Pedagogie, Editura Didactică și Peda-gogică, București, 1994;
- [3]. Popescu, V. , Strategii la nivelul macrosistemului de învățământ pentru promovarea succesului școlar, Revista de Pedagogie Nr. 1-2/1992;
- [4]. Radulian, V. , Profesori și părinți contra insuc-cesului școlar, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967;
- [5]. Zazzo, R. , Les conditions de la reussitescolaire, în Readaptatin, Nr. 110, 1964.